

tanımlamıştır. 1934 nüfus sayımına göre Niğbolu'da 5022 kişi yaşamaktaydı. Her ne kadar Bulgar unsurlar biraz artsa da müs-lüman-Türkler daima çoğunlukta kalmıştır. Yahudi nüfusu ise 1945 yılından sonra tamamen kaybolmuştur.

Osmanlı Niğbolusu'nda bazı önemli şair ve edipler yetişmiştir. Bunların içinde II. Bayezid döneminde Rıdvan Çelebi (Risâyî), ayrıca Fasîhî, Yavuz Sultan Selim ve Kanûnî Sultan Süleyman zamanında yaşayan Benli Hasan (Âhî) sayılabilir. 1523-1536 yılları arasında İspanya'dan sürülen ve Niğbolu'ya yerleşen yahudi âlimi Joseph ben Epraim Caro meşhur okulunu (Jesviha) Niğbolu'da kurmuş ve orada yahudi hukukunun dünyada en çok kabul gören kodu "Beit Josef"i yazmıştır (ilk defa 1555'te basılmıştır).

Bugün, II. Mahmud tarafından yeniden inşa edilen kalenin bir kapısına, Ali Koç Baba'nın mütevazî türbesine ve XVIII. yüzyıldan kalma bazı Osmanlı mezar taşlarına rağmen Niğbolu'da Osmanlı döneminden pek az iz kalmıştır. XIX. yüzyılda meydana gelen üç Rus-Türk savaşı tarihi eserlerin ortadan kalkmasına yol açmıştır. Kasabanın cami adları ve bazı medreseler sadece arşivlerdeki kaynaklardan bilinmektedir. Günümüzde küçük bir kasaba durumunda olan Niğbolu'da çoğunluğu Türk nüfusu teşkil eder. 1981'de 5890 olan nüfus XXI. yüzyılın başlarında 5108'e gerilemiş olup üç cami, iki çeşme mevcuttur. Kasabada sanayi tesisi olarak akümülator, pil ve şarap fabrikaları bulunur; çevresinde yetiştirilen pirinç, üzüm ve çeşitli meyvelerin, ayrıca nehir balıkçılığının ticaret merkezi durumundadır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, TD, nr. 370; nr. 416; nr. 775, s. 73-83; BA, MAD, nr. 1196, 1246; BA, KK, nr. 2785; TK, TD, nr. 58; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, III, 316-320; M. F. Thielen, *Die Europäische Türkei, Ein Handwörterbuch für Zeitungsleser*, Wien 1828, s. 204-205; F. Kanitz, *Donau-Bulgarien und der Balkan*, Leipzig 1881, II, 49-65; P. B. Bakčić, *Eusebius Fernendzi, Acta Bulgarica Ecclesiastica, 1565-1799*, Zagreb 1887, s. 84-85; K. Jireček, *Das Fürstenthum Bulgarien*, Wien 1891, s. 109-112; I. Dujčev, *Il Cattolicesimo in Bulgaria nel sec. XVII*, Roma 1937; Ž. Čankov, *Geografski Rečnik na Bălgarija*, Sofia 1939, s. 299-300; *Turski Izvori za Bălgarskata Istorija* (ed. N. Todorov – B. Nedkov), Sofia 1966, II, 164-165; Hans-Jürgen Kornrumpf, *Die Territorialverwaltung im östlichen Teil der Europäischen Türkei, 1864-1878*, Freiburg 1976, s. 311-312; P. Mijatev, *Madžarski pātepsi za Balkanite XVI-XIX vek*, Sofia 1976, s. 29-30; a.mlf., "Pametnitsite na materialna kultura v našite zemi ot tursko vreme", *Arheologija*, IV/3, Sofia 1962, s. 65; A. Kuzev – V. Gjuzelev, *Bălgarski Srednovekovni Gradovi i Kreposti*, Varna 1981, s. 125-148; Machiel Kiel, "Little-known Ottoman Gra-

vestones from Some Provincial Centres in the Balkans (Egriboz / Chalkis, Niğbolu / Nikopol, Rusçuk / Russe)", *Cimetières et traditions funéraires dans le monde islamique: Islâm Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri* (ed. J. L. Bacqué-Grammont – Aksel Tibet), Ankara 1996, I, 319-332; E. Radushev, "Osmanskata granična periferia (serhad) v Nikopolskija Vilayet prez pārvata polovina na 16 vek", *Bălgarskiyat Šestnaeseti vek*, Sofia 1996, s. 187-212; O. Sābev, *Osmanski Učilišta v Bălgarskite zemi, XV-XIX vek*, Sofia 2001, s. 221, 242, 280-281; S. Pārveva, "Bălgari na služba na Osmanskata Armija, Voennopomoštni zadāženij na gradskoto naselenie v Nikopol i Silistra prez XVII vek", *Kontrasti i konflikt i Bălgarskoto obštestvo prez XV-XVIII vek* (ed. E. Grozdanova – O. Todorova), Sofia 2003, s. 226-254; R. Kovachev, "Nikopol Sancak at the Beginning of the 16th Century According to Istanbul Ottoman Archive", *Uluslararası Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk-Bulgar İlişkileri Sempozyumu, Bildiriler Kitabı*, Eskişehir 2005, s. 65-76; J. Bogève, "L'Evêché de Nikopolis en Bulgarie", *Echos d'Orient*, XVIII, Paris 1916, s. 160-164; Christo Kolarov, "Hronikata na Kalimah-važen izvor za Vamenskata bitka 1444", *Izvestija na Narodni Muzej*, IX-XXIV, Varna 1973, s. 244; V. Beševliev, "Les cités antique en Mésie et Thrace et leur sort à l'époque du haut moyen âge", *EB*, IX (1979), s. 207-220; E. Manova, "Nikopolskata srednovekovna krepost", *Muzej i Pametnitsite na Kultura*, XX (1980), s. 6-8; K. Ivanova, "Un renseignement nouveau dans un manuscrit bulgare du XIVe siècle au sujet de la résistance du Tsar Ivan Šišman contre les ottomans près de Nikopol", *EB*, XXIV/1 (1988), s. 88-93; A. Ilieva, "Reassessing the Crusade of Nikopolis (1396): a View from Within", *Al-Masāq*, X, Leeds 1998, s. 13-31; "Nikopol", *Kratka Bălgarska Enciklopedija*, Sofia 1966, III, 587; "Nikopol", *EJd.*, XII, 1159-1160; M. C. Şehābeddin Tekindağ, "Niğbolu", *İA*, IX, 247-253; A. S. Atiya, "Nikbūlī", *EI²* (İng.), VIII, 35-36.

MACHIEL KIEL

NİĞBOLU SAVAŞI

**Osmanlılar
ile Haçlı kuvvetleri arasında
Niğbolu Kalesi önlerinde
798 (1396) yılında yapılan savaş.**

Haçlı seferleri tarihinde amaç, hedef ve katılım bakımından klasik anlamda vurgular taşıyan son savaş olarak tanımlanır. 21 Zilhicce 798'de (25 Eylül 1396) Niğbolu Kalesi önlerinde meydana gelmiş ve kısa sürede kalabalık Haçlı güçlerinin bozguna uğramasıyla sonuçlanmıştır. Batı Avrupa'nın, Doğu Hristiyanlığı ile birlikte doğrudan Türkler'i hedef alan ilk ciddi askerî harekâtı şeklinde de nitelenmiştir.

Seferin ana sebebi Türkler'in Balkanlar'daki önlenemez ilerleyişini durdurmak, tehlike altındaki Macaristan'a yardımcı olmak, böylece Batı Avrupa'nın güvenliğini sağlamaktır. Kuşatma altındaki İstanbul'un

kurtarılması, Bizans'a yardımda bulunulması amacı ise ikinci planda düşünülmüştür. Sefer propagandası yapılırken Haçlı seferleri ruhuna uygun biçimde İstanbul üzerinden Kudüs'e ulaşma ve Hristiyanlığı yüceltme temel hedef şeklinde öne çıkarılmıştır. Dönemin Batılı tarihçileri, önce İstanbul ve oradan Anadolu içlerinden geçerek yahut deniz yoluyla hareket ederek Suriye'ye veya Suriye sahillerine, Mısır limanlarına ulaşma ve arz-ı mukaddesi fethetme gibi planları ileri sürmüştür. Aslında seferin açılması ve organizasyonu, Türk tehdidini derinden hisseden imparatorun kardeşi Luxemburg hânedanından Macar Kralı Sigismund'un etkili teşebbüsleri sonucu gerçekleşmiştir. Aynı yıllarda Bizans imparatoru II. Manuel de Batı'da müttefik arayışı içindeydi ve diplomatik teşebbüslerde bulunuyordu. Ancak Haçlı seferinin ana mihverini, Tuna hattında Osmanlılar'ın tehdidi karşısında zor durumda kalan ve sınıra inerek onlarla mücadele edip Küçük Niğbolu'yu alan (Mayıs 1395) Sigismund'un faaliyetleri oluşturmuştur.

Avrupa'da XIV. yüzyıl sonlarında genel durum böyle büyük bir ittifak için uygundu. Yüzyıl savaşlarının ilk safhası sona ermiş (Mart 1396), Fransa ve İngiltere arasında bir mutabakat sağlanmıştı. Roma'daki Papa IX. Boniface ve Avignon'daki Papa (anti-papa) XIV. Benedict böyle bir seferi destekleyici bildiri yayımladılar. En dikkat çekici propagandacı ve faal bir Haçlı olan Philippe de Mézière, İngiliz Kralı II. Richard'a bir mektup yazarak Fransa Kralı VI. Charles ile iş birliği yapması çağrısında bulundu. Burgundiya, Orleans, Lancaster dukleri yardıma hazır olduklarını bildirdiler. Macar kralının gönderdiği Gran Başpiskoposu Johann de Kanizsa başkanlığındaki elçilik heyeti önce Venedik'e (Ocak 1395), oradan Lyon'a ve Burgundiya'ya gitti, ardından Paris'e geçti (6 Ağustos) ve Fransa kralı ile buluştu. Haçlı müttefikleri sefer hazırlıklarını süratle yaptılar, gerekli maddî destek kolaylıkla sağlandı. Eflak Voyvodası Mircea, Osmanlılar'la yaptığı mücadele dolayısıyla biraz da gönüllüz olarak Macarlar'ın yanında yer aldı. İtalyan denizci devletleri ve Rodos şövalyelerinden yardım vaadi alındı. Fransız kuvvetleri, Nisan 1396'da Dijon'da Burgundiya dukünün yirmi dört yaşındaki oğlu Jean de Nevers kumandanlığında toplandı. Bar dukünün oğlu Philippe, Guy de la Trámouille, kardeşi Guillaume, Amiral Jean de Vienne ile Chasseron hâkimi Oudard'dan oluşan bir danışma kurulu oluşturuldu. Daha sonra bütün Haçlı ordusunun Buda'da

(Budın / Budapeşte) bir araya gelmesi kararlaştırıldı. Fransızlar 1500'ü okçu, 6500'ü piyade, diğerleri şövalye toplam 10.000 kişiyle Buda'ya ulaştı. Onlara Alman prensleri (Bavyera, Saksonya, Hesse, Luxemburg vb.) 6000 kişiyle katıldı. İngilizler, Hunting-ton Kontu John Holland emrinde 1000 kişiyle geldi. Lehistan, Bohemya, İtalya, İspanya şövalyeleri ve birçok maceraperest 13.000 kişiyle Buda'da idi. Mircea'nın 10.000 kişilik kuvveti vardı. Rodos şövalyeleri ve İtalyan gemileri Karadeniz yoluyla Tuna ağzına girmişti. Ordunun asıl ağırlığını 60.000 kişilik kuvvetle Macarlar oluşturuyordu. Böylece müttefik Haçlı kuvveti 100.000 dolayına ulaşmıştı. Buda'da toplanan bu muazzam ordu (1396 Temmuz sonu) Sigismund'u fazlasıyla memnun etmiş ve gururlandırmıştı, ancak aşırı saldırı hisleriyle değil daha ihtiyatlı ve Türk kuvvetlerinin durumuna göre savunma stratejisiyle hareket edilmesi taraftaydı. Onun bu düşüncesi güçlü ve kalabalık ordularına güvenen Batılı liderler için hiç de cazip değildi; onlar, Hristiyanlık ve şövalyelik onuruyla hızlı ve seri bir biçimde ilerleyerek Türkler'i mahvetmek, İstanbul'u aşip doğrudan Kudüs'e yürümek istiyorlardı. Orduda bulunan ve seferin tarihini kaleme alan Froissart'a göre bütün "Türkiye" fethedilecek, Suriye ve mukadde yerlere ulaşılacaktı.

Batı'da bu gelişmeler olurken 1394'te Tuna bölgesine seri bir hücum yaparak sınır hattındaki Macar kalelerini tehdit eden, Silistre ve Niğbolu'yu ele geçiren Yıldırım Bayezid, İstanbul'un ablukasını sürdürüyordu. Macarlar'la savaş hali devam ettiğinden Batı'daki gelişmeleri de yakından takip ediyordu. Froissart'a göre Milano Dukası Gian Galeazzo, Haçlı ittifakı hakkında Yıldırım Bayezid'e haber göndermişti; ancak bu bilginin sıhhati şüphelidir. Zira Yıldırım Bayezid'in böylesine büyük bir Haçlı yürüyüşünü haber alır almaz acele ile hareket etmiş olması önceden bir duyum alınmadığına yahut onun böyle bir harekâtı beklemediğine işaret eder. Fakat Osmanlı ordu sistemi, beklenmedik olaylar ve böyle ani bir harekât için hızla teşkilatlanma ve bir araya gelme konusunda tecrübe sahipti. Yıldırım Bayezid süratle Niğbolu istikametine giderken savaş halindeki diğer birlikleri de Niğbolu'ya kaydırmıştı. Buraya ulaşıldığında ordu mevcudu 60-80.000 arasındaydı ve bunların bir bölümü çok geç olarak orduya katılabilmiş, yorgun kuvvetlerdi. Batı kaynaklarındaki, Osmanlı ordusunun miktarının Haçlılar'dan daha fazla olduğu bilgisi (200-

400.000 arası rakamlar verilir) doğru değildir. Genellikle araştırmacılar Osmanlı kuvvetlerini 100.000 civarında gösterip Haçlı ordusu ile denk durumda bulunduğunu belirtirlerse de sayının 80.000'e ulaşmadığı söylenebilir.

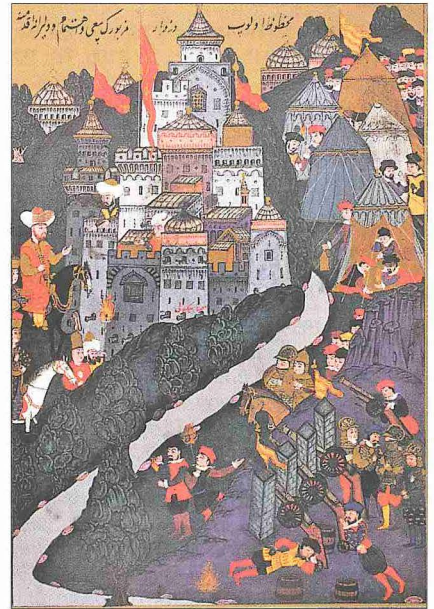
Haçlı kuvvetlerinin sözcüsü Enguerrand de Coucy, Türkler'in hareketi beklenmesizin bir an önce saldırıya geçilmesi yolundaki görüşleri Sigismund'a kabul ettirince Haçlılar, Orsova yakınlarında Tuna'yı aşip Osmanlı topraklarına girdi. Buraya kadar Katolik halkın yaşadığı alanlarda ilerledikleri halde askerin disiplinsizliği yüzünden geçtikleri yerlerde baskı ve şiddet uygulamakta geri kalmadılar. Bu durum Osmanlı topraklarına girince daha da arttı. Batılı tarihçilere göre o dönemlerin genel tavrına uygun olarak orduda tam bir disiplinsizlik, sefahat ve uygunsuz hareketler hâkimdi. Haçlılar, önce Osmanlılar'a tâbi olan Bulgar Prensi Straşimır'ın kendileriyle iş birliği yapması sonucu Vidin'e girdiler, buradaki küçük bir Türk birliğini tamamen imha ettiler. Bu olay dolayısıyla Jean de Nevers ve 300 kadar asilzade şövalye unvanını aldı. Ardından iki kat surla çevrili, az sayıda bir Türk garnizonunun savunduğu Rahova Kalesi'ne saldırdılar. Eu Kontu Philippe d'Artois ile Mareşal Bouchaut (Jean de Meingre) kumandasındaki Fransızlar kaleyi almakta başarılı olamayınca Sigismund yetişerek bunları takviye edip bozgunu önledi ve kale ele geçirildi. İçindekilerin çoğu katledildi. Haçlı kaynakları bu harekât sırasında Tuna civarında irili ufaklı birçok istihkâmın da alındığını belirtir. Haçlılar seferin en önemli hedefi olan Niğbolu önlerine gelip kaleyi kuşattılar (10 Eylül). Fakat Niğbolu'daki Osmanlı muhafızları, kalenin son derece sarp bir mevkiide bulunmasından da yararlanarak onlara karşı şiddetle direndi. Haçlılar ise önlerine çıkacak kuvvetlere karşı savaşmak amacıyla organize edilmişlerdi ve kale muhasarası ile fazlaca oyalanacaklarını düşünmemişlerdi. Bu sebeple kuşatma başarısız birkaç saldırının ardından abluka dönuştü ve bir bakıma Yıldırım Bayezid'in hareketine fırsat tanınmış oldu.

İlk Osmanlı kaynaklarında, 130.000 kişilik Haçlı ordusunun Eflak ilinden Tuna'yı geçip Niğbolu'ya geldiğini duyan Yıldırım Bayezid'in İstanbul kuşatmasını hemen kaldırıp alelacele topladığı askerlerle birlikte Niğbolu'ya doğru hareket ettiği belirtilirse de savaşın safhaları hakkında ayrıntılı bilgi yer almaz, kronoloji olarak da savaş farklı bir yere yerleştirilir, bazılarında da Macar seferiyle karıştırılır. Savaşın tek

görgü şahidi olarak yazdıkları bugüne ulaşan, kıraat ve hadis âlimi olup Bayezid'in yanında bulunan İbnü'l-Cezerî haberin İstanbul kuşatması sırasında geldiğini, onları Osmanlı topraklarına girmeden önce karşılamak için Bayezid'in harekete geçtiğini yazar. Bu tarihin Şevval 798'den (Temmuz 1396) hemen sonra olduğu, Yıldırım Bayezid'in temmuz sonundan eylül başına kadar gerekli hazırlıkları tamamlamaya çalıştığı anlaşılar. Ayrıca haberin Osmanlı tarafına Haçlılar'ın Niğbolu'ya geldikleri esnada değil Buda'dan hareket ettikleri sırada ulaştığı da ortaya çıkar.

Edirne'de birkaç gün kalan Yıldırım Bayezid Tırnova'ya geçti, ordusunun geri kalan kısmını burada topladı. Haçlılar'ın durumundan haber almak için Evrenos Bey'i ileri yolladı. Evrenos Bey, Niğbolu önlerine kadar gelip bu arada Macar kralının adamlarından Belgrad bölgesi banı Johann Maroti'nin kuvvetleriyle çarpıştı (Feridun Bey, I, 122). Bu bilgi Haçlı kaynaklarıyla da doğrulanır. Maroti'nin görevi de tıpkı Evrenos gibi Tırnova'ya ilerleyen Osmanlılar hakkında bilgi toplamaktı. Bu küçük çarpışma her iki taraf için de sonuçsuz kaldı. Evrenos Bey bu kuvvetleri bozguna uğrattığını bildirip alabildiği haberleri Yıldırım Bayezid'e ulaştırırken Maroti de Türkler'in

Haçlılar'ın Niğbolu Kalesi'ni kuşatması ve Yıldırım Bayezid'in kalenin önüne gelişini tasvir eden minyatür (Seyyid Lokmân, *Hünernâme*, I, TSMK, Hazine, nr. 1523, vr. 108^b)

Niğbolu'ya yaklaştığını krala bildirdi. Bu arada Osmanlı kaynaklarında Evrenos'un haber almadaki başarısızlığı üzerine Yıldırım Bayezid'in bizzat gece karanlığında kale önlerine kadar gidip Niğbolu'daki kale dizdardı Doğan Bey ile konuştuğu yolundaki anekdotun doğruluğu şüpheli olmakla birlikte Yıldırım Bayezid'in cüretkâr kişiliği böyle bir ihtimalin bütünüyle göz ardı edilmemesi gerektiğini düşündürür; savaş fetihnâmesinde de Haçlılar'ın durumu hakkında kale dizdardı Doğan Bey'den haber alındığı yolunda bilgiler bulunur.

Yıldırım Bayezid, 22 Eylül'deki bu küçük çaplı çatışmanın ardından 24 Eylül'de Niğbolu yakınlarında ordugâhını kurdu, burası Tuna'ya 4 mil mesafedeydi. Savaş ertesi gün Haçlı kuvvetlerinin saldırısıyla başladı. Yıldırım Bayezid muhtemelen aldığı haberlerin de yardımıyla Haçlılar'ın durumunu öğrendiği için ordusunu bir saldırıya karşı savunma planı içerisinde düzenlemişti. İbnü'l-Cezerî'nin savaş arefesinde Osmanlı tarafı kuvvetlerinin azlığından, 12.000 kişilik kuvvetiyle Bayezid'in yalnızca bir oğlunun (muhtemelen Şehzade Süleyman) Niğbolu'ya gelebildiğinden söz etmesi dikkat çekicidir. Bu sebeple büyük güçlük çekildiğini belirten İbnü'l-Cezerî, Bayezid'i etkili sözlerle harekete getirdiğini de bildirir. İlk saldırıya geçen "Güney Frenkleri"nin 200.000-400.000 kişi olduğunun söylenmesine rağmen o bunların gerçekte 30.000 kişiye ulaştığını tahmin eder. Fakat savaşın safhaları hakkında daha fazla ayrıntı vermez (*Câmi'u'l-esânîd*, vr. 17^a-18^a). Osmanlı kaynakları Yıldırım Bayezid'in kuvvetlerini üçe ayırdığını belirtirken Haçlı kaynakları önde düzensiz birliklerin bulunduğunu, hemen arkalarında hücumu karşılamak üzere kazıklar dikilmiş olduğunu, bunun arkasında asıl savaşçı güçlerin ve okçuların yerleştirildiğini, en arkada Bayezid'in kendi kuvvetleriyle Sırp vasalı Lazarevic'in askerlerinin pusuya yatırıldığını yazar. Fetihnâmedeki bilgiler doğru kabul edilecek olursa Osmanlı ordusu sağ kolda Şehzade Emir Süleyman Çelebi ile Vezîriazâm Çandarlı Ali Paşa, Rumeli Beylerbeyi Firuz Bey, Malakoç Bey, Timurtaş Bey; sol kolda Şehzade Mustafa, Anadolu Beylerbeyi Timurtaş, Karaman beyleri Mehmed, Turhan, Beşir, Tâhir ve ortada Yıldırım Bayezid'in kendisi yer almıştı. Hücum düzeni alan Haçlılar uzun tartışmalardan sonra öncülüğü Fransızlar'a verdiler. Onları 1000 adım mesafede ikinci saf olarak Sigismund'un kuvvetleri (Macarlar, Almanlar, Rodos şövalyeleri, Bohemya ve Leh askerleri) izliyor-

du, bunların sağ kanadında Transilvanya Beyi Laczkovic, sol kanatta Eflak Beyi Mircea bulunuyordu.

Osmanlı ordusuna karşı ilk hücumu ön safta saldırma hakkını elde eden Fransız güçleri gerçekleştirdi. Ağır zırhlı süvari saldırısını Osmanlı öncü birlikleri karşıladı ve geri çekilerek onları kazıklı müdafaa hattının önüne getirdi. Âdeta uçları sivriltilmiş kazıklardan bir ormana benzeyen bu hattın arkasındaki okçular ok fırlatarak duraklayan Haçlı hücumunun hızını iyice kestiler. Şövalyelerin büyük kısmı oklarla yahut kazıklara takılarak yaralanan atlarından indi, bir bölümü de kazıkları çıkarıp yol açmakla uğraştı. Buradaki mücadele sırasında başı boş kalmış atların bir kısmı ordugâha geri döndü, bunu gören ve Fransızlar'ın savaş sisteminden habersiz olan Macarlar onların yok edildiğini zannettiler ve ordugâhta bir panik başladı. Kazıklı alanda açılan yoldan saldıran Fransızlar fetihnâmeye göre Rumeli kolu üzerine yürüdü ve bunları bozdu. Fakat sol koldaki Şehzade Mustafa ile Anadolu Beylerbeyi Timurtaş, tepeye doğru çekilen Osmanlı askerlerini üzerlerinde ağır zırh olduğu halde ve atları kaçtığı için yaya olarak takip etmeye koyulan Haçlılar'ı âni bir saldırıyla çevirdiler. Bunların birçoğu hayatını kaybetti, bir kısmı da esir alındı. Ölenler arasında Amiral Jean de Vienne de vardı. Ordunun idaresini üstlenen Jean de Nevers ile yanındaki bazı asilzadeler ise teslim olmuştu.

Fetihnâmeye göre tam zafer kazanılmış ve savaş bitmiş sanılırken pusuda bulunan Macar kumandanı Nicholas de Gara idaresindeki 30.000'den fazla askerinin Macar kralı ile birleşip Anadolu askerine saldırdığı bilgisi yer alır. Bunlar birbirine karışmış, Anadolu sipahilerinin üstlerinde Macarlar'a benzeyen zırh ve başlarında tolgalar bulunduğundan kimin hangi tarafa ait olduğu anlaşılamamış ve bu karışıklıkta Yıldırım Bayezid'in ordugâhı tehdit altında kalmıştır. Haçlı kaynaklarında ise Sigismund'un kuvvetlerini toplayarak âni saldırısının Osmanlı merkez gücü yenice-ri ve azaplar arasında karışıklığa yol açtığı, fakat son anda Lazarevic'in emrindeki Sırp kuvvetlerinin yetişmesiyle Sigismund'un saldırısının püskürtüldüğü, kralın kaçarak Tuna'da küçük bir gemiye binip canını kurtardığı bilgisi bulunur. Osmanlı kroniklerinden sadece *Tâcüt-tevârih*'te bu son saldırı sırasında bizzat çarışmaya giren Yıldırım Bayezid'in bir topuz darbesiyle atından yere düştüğü ve

hizmetkârlarından biri tarafından kaldırılıp ata bindirildiği belirtilir (I, 143-145).

Osmanlılar'ın kesin zaferiyle sonuçlanan savaşta kayıplar konusunda kesin bir rakam yoktur. Tahminler Osmanlı tarafının 30.000 dolayında kaybı olduğu, Haçlılar'ın ise bundan daha fazla kayba uğradığı yolundadır. Başta Jean de Nevers olmak üzere Eu Kontu Philippe d'Artois, La March Kontu Jacques de Bourbon, Enguerrand de Coucy, Henry de Bar ve Guy de la Trâmouille, Mareşal Boucicaut gibi asilzadeler esir alınmış, daha sonra fidyeleri ödenerek bunların sağ kalanları vatanlarına dönebilmiştir. Macar kralı ise yanındaki az sayıda adamıyla o sırada nehirde bulunan birkaç yük kayığından birine zorlukla binerek Tuna ağzındaki Haçlı donanmasına ulaşmış ve İstanbul'dan geçip Venedik'e gitmiştir.

Niğbolu Savaşı, klasik anlamda öğeler taşıyan ve eski Haçlı seferleri hüvyallarıyla beslenmiş son Haçlı seferidir. Bu bozgun, Batılı araştırmacılar tarafından genellikle Türkler'le yapılan savaşlar dolayısıyla tecrübeli olan Macarlar'ın savaş taktiğini dinlemeyen ve zaferi kendilerine mal etmek isteyen Eu Kontu ve Boucicaut'nun düşüncesiz saldırısına, müttefiklerin aralarında ortak bir savaş planının olmayışına, ordunun tam bir disiplinsizlik, ahlâk dışı hareketler ve sefahat içinde olmasına, herhangi bir kriz planının bulunmamasına, kendilerine aşırı güvenmelerine, topografyayı iyi incelememelerine bağlanır. Buna karşılık Yıldırım Bayezid arazi şartlarını kendi lehine çok iyi kullanmış, ormanlık alana askerler gizlemiş, Haçlılar'ı hareket kabiliyetlerini kısıtlayacak bir alana mahkûm etmiştir. Yıldırım Bayezid'e bütün İslâm dünyasında büyük bir şöhret sağlayan bu savaş sonucunda Osmanlılar'ın Tuna'ya uzanan kesimdeki hâkimiyetleri sağlam hale gelmiş, Balkanlar'daki konumları güçlenmiş, Macarlar için Osmanlı tehdidi daha da büyümüş, Bizans'ın ise ümitlerini dindaşlarına değil Doğu'da bulunan ve düşmanlarıyla aynı dünyaya mensup yeni bir güce bağlamasına yol açmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Furât, *Târîh* (nşr. K. Züreyk – Neclâ İzzeddin), Beyrut 1938, IX/2, s. 456; İbnü'l-Cezerî, *Câmi'u'l-esânîd*, Süleymaniye Ktp., Dârülmecnevi, nr. 11, vr. 17^a-18^a (eserin bir bölümünün tercümesi için bk. Ali Osman Yüksel, *İbn Cezeri ve Tayyibetü'n-Neşr*, İstanbul 1996, s. 163-167); J. Schiltberger, *Türkler ve Tatarlar Arasında: 1394-1427* (trc. Turgut Akpınar), İstanbul 1995, s. 29-33; Dukas, *Bizans Tarihi* (trc. VI. Mirmiroğlu), İstanbul 1956, s. 30-31; Aşıkpaşazâde, *Târîh* (Atsız), s. 136-137; Şükrullah Çelebi, *Behcetü't-tevârih* (trc. Nihal Atsız, *Osmanlı Tarihleri I* için-

de), İstanbul 1949, s. 57; Oruç b. Âdil, *Tevârîh-i Âli Osmân*, s. 28, 98-99; Bihîştî Ahmed Sinan Çelebi, *Tevârîh-i Âli Osmân*, British Museum, Add. Or. ms. 7869, vr. 15^b-18^b; Neşrî, *Cihannümâ* (Taeschner), I, 88-89; İbn Kemal, *Tevârîh-i Âli Osmân*, IV. Defter (haz. K. Imazawa), Ankara 2000, s. 237-263; Feridun Bey, *Münşeât*, I, 122-124; Enverî, *Düstûnâme* (haz. Necdet Öztürk), İstanbul 2003, s. 36-37; 16. *Asırda Yazılmış Grekçe Anonim Osmanlı Tarihi: 1373-1512* (haz. Şerif Baştaş), Ankara 1973, s. 98-100; *Rûhî Târîhi* (TTK Belgeler, XIV/18 [1992] içinde, tipkibasımı ile birlikte nşr. Yaşar Yücel – Halil Erdoğan Cengiz), s. 393; Hoca Sâdeddin, *Tâcü't-tevârih*, İstanbul 1279, I, 143-145; Zinkeisen, *Geschichte*, I, 290-309; A. Brauner, *Die Schlacht bei Nicopolis* (1396), Breslau 1876; G. Köhler, *Die Schlachten von Nicopoli und Warna*, Breslau 1882; C. Oman, *A History of the Art of War in the Middle Ages*, London 1924, I, 349-352; A. S. Atiya, *The Crusade in the Later Middle Ages*, London 1938, s. 435-462; a.m.f., *Niğbolu Haçlılar Seferi* (trc. Esat Uras), Ankara 1956; a.m.f., "Nikbûlî", *El²* (İng.), VIII, 35-36; A. Lutrell, "The Crusade in the Fourteenth Century", *Europa in the Late Middle Ages*, London 1965, s. 122-154; K. Setton, *The Papacy and the Levant (1204-1571)*, Philadelphia 1976, I, 341-369; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, III, 385-390; D. M. Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları: 1261-1453* (trc. Bilge Umar), İstanbul 1999, s. 325-327; *Nicopolis 1396: The Last Crusade* (haz. D. Nicolle – C. Hook), Oxford 1999; Fahamettin Başar, "Niğbolu Meydan Muharebesi ve Haçlı Seferleri Tarihindeki Yeri", *Haçlı Seferleri ve XI. Asırdan Günümüze Haçlı Ruhu Semineri, Bildiriler*, İstanbul 1998, s. 117-132; H. L. Savage, "Enguerrand de Coucy VII and the Campaign of Nicopolis", *Speculum*, XIV, Cambridge 1939, s. 423-442; C. L. Tipton, "The English at Nicopolis (1396)", a.e., XXXVII (1962), s. 528-540; Şehabeddin Tekindağ, "Türk Ordusunun Bir Taktik Savaşı: Niğbolu 25 Eylül 1396", *TK*, III/35 (1965), s. 814-819; a.m.f., "Niğbolu", *İA*, IX, 248-250; Hicran Akın, "Niğbolu Haçlı Seferi ile İlgili Bazı Problemler", *TK*, XXV/2 (1987), s. 209-216; Cüneyt Kanat, "Makrûzî'nin Kitâbü's-sülûk'unda Osmanlılar ile İlgili Kayıtlar", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, sy. 4, İzmir 2000, s. 228-229.

FERİDUN EMECEN

NİĞDE

İç Anadolu bölgesinde şehir
ve bu şehrin merkez olduğu il.

İç Anadolu bölgesinin güney kesiminde kalesinin bulunduğu tepenin etrafında deniz seviyesinden yaklaşık 1200 m. yükseklikte yer alır. Kuzeybatıda Melendiz dağları ile güneydoğuda Toroslar arasındaki önemli bir geçit yeri üzerindedir. Şehrin çekirdeğini oluşturan, üstünde kalenin bulunduğu tepenin ne zaman iskân edildiği hakkında kesin bilgi yoktur. Buradaki ilk yerleşmenin Hititler dönemine kadar indiği ve Hitit belgelerinde geçen Naghita'nın burası olabileceği ileri sürülür. Şehrin

yakınındaki en eski yerleşim yeri olan antik Tyana kenti (Kemerhisar) 23 km. güneydedir. Arap coğrafyacılarının Tavana şeklinde zikrettikleri bu kent bölgenin en büyük yerleşim merkezlerinden biriydi. Şehrin adının nereden geldiği hususunda çeşitli görüşler vardır. Hititler dönemindeki Naghita, Nagidos'un Ortaçağ kaynaklarında "Nekîdâ" (Yâkût, V, 350) veya "Nekîde" şekline dönüştüğü görülür. "Niğde" veya "Nikde" tarzındaki kayda ise ilk defa XIV. yüzyılda Hamdullah el-Müstevfi'nin *Nüzhetü'l-kulûb* adlı eserinde rastlanır (s. 97, 99). Ortaçağ İslâm kaynaklarında burası için "Dârülpehlevâniyye" ve "Ma'sûkiyye" unvanlarının kullanıldığı belirtilir.

Niğde yöresinin bilinen tarihi Hititler devrine kadar iner. Frig ve Pers hâkimiyetinden sonra Makedonyalılar'ın idaresi altına giren bölge önce Pontus Krallığı'na, ardından milâttan önce I. yüzyılda Roma İmparatorluğu'na dahil oldu. Bizans idaresi döneminde Arap akınlarından etkilendi. 88 (707) yılında Tyana müslümanların hâkimiyetine geçtiyse de bu uzun sürmedi ve bölge Emevîler'le Bizans arasında sürekli el değiştirdi. Abbâsî Halifesi Hârûnürreşîd 190 (806) yılında bölgeyi kesin olarak İslâm topraklarına kattı. 217'de (832) Me'mûn tarafından imar gören Niğde zamanla gelişerek Tyana'nın yerini alırken Tyana da geriledi. 965 yılında İmparator II. Nikephoros tarafından tekrar Bizans hâkimiyetine sokulan Niğde, 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra Türkler'in hâkimiyetine girdi. I. Süleyman Şah zamanında Niğde ve çevresine Ebülkâsım'ın kardeşi Ebûlgazi Hasan vali tayin edildi. Şehrin yakınındaki Hasandağı da adını ondan alır. Eserini XIII. yüzyıl sonlarında kaleme alan Niğdeli Kadı Ahmed'e göre şehrin surları ilk defa I. Süleyman Şah tarafından yaptırılmıştır. Anadolu Selçuklu Sultanı I. Mesud zamanında Niğde ve çevresine oğlu II. Kılıcarslan hâkim oldu; onun hükümdarlığı döneminde (1155-1192) şehir esaslı şekilde tamir gördü ve bu tamirle ilgili kitâbe şehrin Hasandağı tarafındaki Ereğli kapısına asıldı. II. Kılıcarslan devletin güney sınırlarını Ermeni saldırılarına karşı korumak amacıyla Sencer Şah'ı Ereğli'ye, Argun Şah'ı Niğde'ye, Tuğrul Şah'ı Elbis-tan'a tayin etti. II. Kılıcarslan, saltanatının son yıllarında ülkeyi oğulları arasında paylaştırırken Niğde'yi oğlu Arslan Şah'a verdi. Niğde'nin surları 1196'da Anadolu Selçuklu sultanı olan II. Süleyman zamanında tekrar tamir edildi.

1211'de Selçuklu tahtına çıkan I. İzzeddin Keykâvus'un, kardeşi Alâeddin Keyku-

bad ile olan mücadelesi sırasında Dânişmendli Yağıbasan'ın oğullarından Zahirüddin İli Niğde'ye giderek Alâeddin Keykubad lehinde hazırlıklara giriştiyse de başarılı olamadı ve Lülüve (Ulukışla) Kalesi'ne çekilmek zorunda kaldı. İzzeddin Keykâvus, Niğde ve çevresini devrin kudretli emirlerinden Zeynüddin Beşâre'ye verdi. Zeynüddin Beşâre'nin ismi, Sinop'un 611 (1214) yılında fethi sonrasında girişilen inşaa ve imar faaliyetleri sırasında da Niğde beyi olarak geçer. Zeynüddin Beşâre'nin Niğde emirliği 620'de (1223) idam edilmesine kadar sürdü. Bu tarihten sonra Niğde doğrudan sultana bağlı bir şehir haline geldi. Selçuklular zamanında büyük ölçüde imar edilen Niğde ayrıca önemli bir ilim merkezi olmuştur. 627'de (1230) yapılan Yassıçemen savaşının ardından Alâeddin Keykubad, Niğde'yi kendisine tâbi olan Hârizm beylerinden Bilentoğa'ya (Yılanboğa) iktâ olarak verdi (629/1232). Niğde'nin idarecileri 655'te (1257) IV. Kılıcarslan'a itaat arz ettikleri için II. İzzeddin Keykâvus tarafından cezalandırıldı. II. İzzeddin Keykâvus'un saltanatının başlarında Niğde hâkimi olarak Şemseddin Kaymaz'ın adına rastlanır. Moğol hâkimiyetinin etkili olduğu bu dönemde şehrin tahribata uğradığı bilinmektedir. 660 (1262) yılı sonrasında Anadolu Selçuklu Devleti'nde mutlak iktidar Moğollar'ın desteğiyle Muînüddin Pervâne'nin eline geçince Niğde, Hatiroğlu Şerefeddin'e emâret ve iktâ olarak verildi. Nâib Muînüddin Pervâne ile Emîr Fahreddin Ali 1276'da IV. Kılıcarslan'ın kızını Argun Şah'ın oğluna gelin olarak İran'a götürünce, otorite boşluğundan yararlanan Hatiroğlu Şerefeddin, Memlûk Sultanı Baybars'ın desteğine dayanarak Moğollar'a karşı isyan etti. Selçuklu beyle-riyle birlikte III. Gıyâseddin Keyhusrev'i alarak Niğde'ye getirdi (674/1276). Niğde bir süre sonra Moğollar'a karşı oluşan isyan hareketinin merkezi haline geldi. Fakat ardından Moğollar duruma yeniden hâkim oldular ve Şerefeddin'i idam ettiler. 1279'da meydana gelen "Cimri" hadisesi sırasında Karamanoğlu Mehmed Bey'in Selçuklu sultanı ilân ettiği II. İzzeddin Keykâvus'un oğlu Alâeddin bir süre Niğde'de bulundu.

Gâzân Han 694'te (1295) Suriye seferine çıkarken hüküm süren kargaşaları sona erdirmek amacıyla Anadolu'ya gönderdiği Mücîrüddin Emîrşah, yanında malî işleri düzene koymakla görevli Şerefeddin Abdurrahman ve Sutav Noyan olduğu halde Niğde'ye geldi ve asayiş sağlamaya çalıştı. Moğollar bu tarihlerde Anadolu'yu dört "bö-